

Onderzoeksresultaten vragenlijstonderzoek: Mantelzorg van en door ouderen, juli 2022

Samenvatting

Veel mantelzorgers geven aan de enige mantelzorger te zijn in de zorgsituatie. De grootste groep krijgt hierbij hulp van zorgmedewerkers (42%), terwijl 33% er echt alleen voor staat zonder hulp van formele zorg of mede-mantelzorgers. Slechts een kwart van de mantelzorgers deelt de zorg met mede-mantelzorgers, van wie 17% deel uitmaakt van een gecombineerd formeel en informeel hulpnetwerk om de zorgvrager heen en 8% van een hulpnetwerk bestaande uit alleen mede-mantelzorgers. Deze cijfers geven aan dat het informele hulpnetwerk om de zorgvrager niet groot is en dat vele mantelzorgers er alleen voor staan. Bij de minderheid waar wel sprake is van een informeel hulpnetwerk (25%), bestaat dat veelal uit slechts 1 à 2 mede-mantelzorgers. Bijna de helft van de mantelzorgers heeft dan ook de wens het zorgnetwerk uit te breiden om de zorg met meer personen te kunnen delen dan nu het geval is. Niet meehelpende familieleden blijken wel de inzet van de mantelzorger te waarderen, aangezien 66% van de mantelzorgers zich gewaardeerd voelt door deze familieleden. Voor wat betreft de verwachtingen voor de toekomst met de verwachte tekorten in zorgbudgetten en zorgpersoneel zijn de mantelzorgers somber. De helft verwacht dat hulp van professionele zorg alleen nog beschikbaar zal zijn voor de zorgvragers die geen mantelzorgers hebben en slechts een vijfde denkt dat burgers meer voor elkaar zullen zorgen. De belangrijkste motieven om voor de naaste te zorgen zijn liefde en genegenheid, vanzelfsprekendheid en plichtsbesef.

Aanleiding onderzoek

De Raad van Ouderen geeft gevraagd en ongevraagd advies aan VWS, de minister en Tweede kamer. Ten behoeve van het advies "Mantelzorg voor en door Ouderen" is in samenwerking met NOOM en MantelzorgNL een brede vragenlijst uitgezet bij het panel van MantelzorgNL en bij de achterban van de NOOM en de Raad van Ouderen. In de vragenlijst is onderscheid gemaakt tussen mantelzorgers die zorgen voor hun partner van 70 jaar of ouderen en thuiswonend, mantelzorgers die zorgen voor een thuiswonende (schoon)ouder, mantelzorgers die zorgen voor een naaste met een migratie-achtergrond en tot slot mantelzorgers die zorgen voor een alleenstaande oudere die geen hulp krijgt van eventuele eigen kinderen.

Centrale vraag is: Zijn er grote verschillen tussen deze groepen in de organisatie en kwetsbaarheid van de mantelzorg en past de realiteit bij de visie van de overheid, die door de demografische ontwikkelingen, arbeidsmarkt en groeiende kosten van de zorg een steeds groter beroep doet op deze groep mantelzorgers

Respons

Aan dit onderzoek deden 725 respondenten mee in de periode van 7 juni tot en met 5 juli 2022. Van hen vielen 73 respondenten af omdat zij niet (meer) voor een ander zorgen. Allen zijn 50 jaar of ouder en/of zorgen voor een naaste die 50 jaar of ouder is. Uiteindelijk hebben 497 mantelzorgers de vragenlijst volledig ingevuld.

Werving van respondenten verliep via MantelzorgNL met een oproep op social media, in de nieuwsbrief de Mantelkracht en een eenmalig oproep aan de panelleden van het Nationaal Mantelzorgpanel. Voorts is de oproep verspreid onder het netwerk van Elisabeth van Oostrum, scheidend voorzitter van MantelzorgNL.

Hulpnetwerk om mantelzorg en naaste heen

Gevraagd is naar het netwerk rondom de mantelzorg en zijn of haar naaste. In hoeverre zijn er mede-mantelzorgers betrokken bij de zorgsituatie? Is er de wens om de zorg met meer mensen te kunnen delen?

Slechts een kwart deelt de zorg met mede-mantelzorgers

Ongeveer één op de drie mantelzorgers (33%) geeft aan de enige te zijn die hulp geeft aan de zorgvrager en 8% deelt de zorg met mede-mantelzorgers zonder dat er formele zorg bij de zorgsituatie is betrokken. Een grotere groep krijgt mede hulp van uitsluitend zorgmedewerkers (42%) of van een mix van mede-mantelzorgers en zorgmedewerkers (17%)

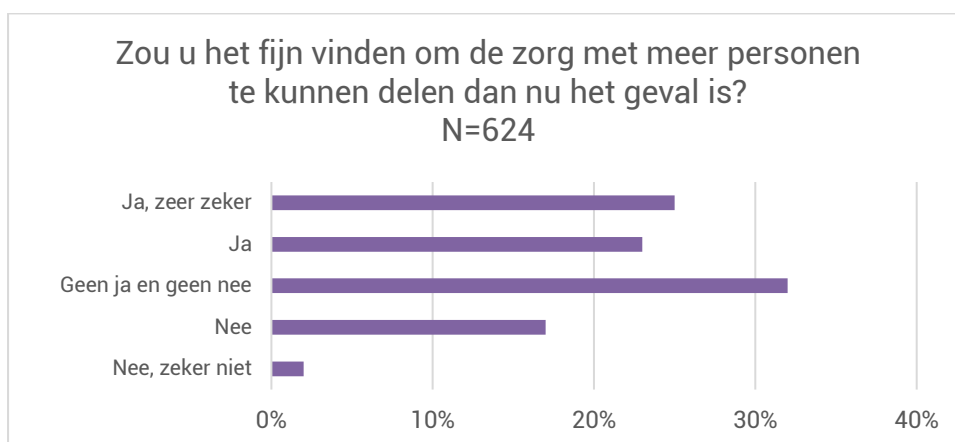
Indien er mede-mantelzorgers in de zorgsituatie zijn betrokken, dan zijn dat van de zorgvrager meestal de kinderen (53%), broers of zussen (33%) of kennissen/vrienden (22%).

Netwerk van mede-mantelzorgers is klein

Het netwerk van mede-mantelzorgers, als die er al zijn, is niet groot. Van de 157 mantelzorgers (25% van alle respondenten) die mede-mantelzorgers hebben in de zorgsituatie, hebben de meeste respondenten (59%) één of twee mede-mantelzorgers en 29% heeft drie à vier mede-mantelzorgers. Een uitgebreid netwerk van 5 of meer mede-mantelzorgers heeft 12%.

Bijna de helft wil de zorg met meer mensen kunnen delen dan nu het geval is

De wens om de zorg met meerdere personen te kunnen delen is er zeker. Van de respondenten geeft 48% aan het fijn te vinden om met meer personen dan nu het geval is de zorg te kunnen delen terwijl 20% die wens niet heeft. De overige 32% antwoordt neutraal.

Tips over hoe een ouder iemand zijn of haar netwerk kan uitbreiden waren er volop. Vooral het actief blijven en investeren in je netwerk, de contacten onderhouden, lid worden van verenigingen of het deelnemen aan activiteiten in de omgeving werden genoemd. Maar ook, doe het tijdig en stap over je vraagverlegenheid heen. Durf om hulp te vragen maar geef ook iets terug in de vorm van een luisterend oor of gezelligheid.

Enkele citaten:

Zolang mogelijk actief blijven en zelf ook hulp bieden aan anderen

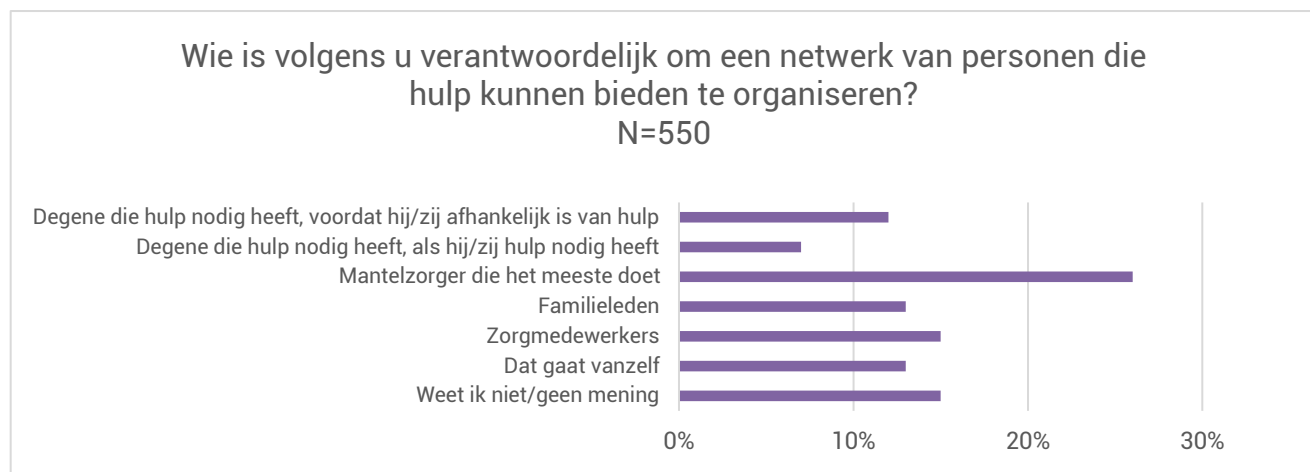
Voordat je "oud" wordt participeren in de samenleving

Hulp aanvaarden uit de omgeving en geen zorg afhouden. Mensen die helpen ook waardering geven door bijvoorbeeld een bloemetje te geven of iets dergelijks

Uitbreiden is wel moeilijk want als je ouder bent, vervallen, door ziekte of overlijden, vaak waardevolle contacten. Nieuwe contacten leggen betekent ergens actief in zijn en meedoen in organisaties die iets organiseren. Of dat contacten worden die taken willen doen is nog maar de vraag.

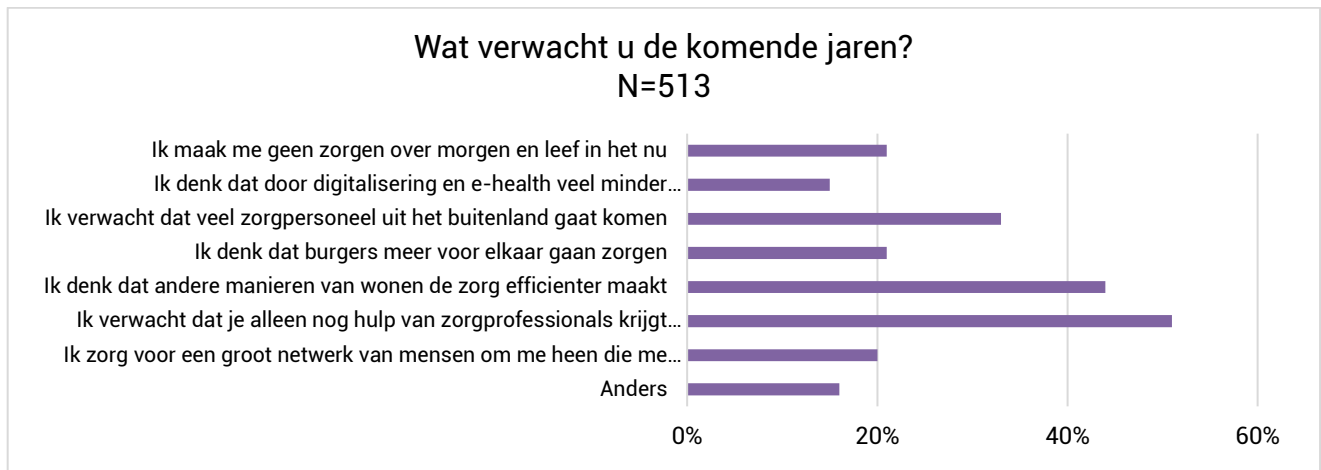
Mantelzorgvervoelt zich verantwoordelijk voor het netwerk om de naaste heen

Wiens verantwoordelijkheid is het om een netwerk van personen te organiseren die hulp kunnen bieden? Daarover zijn de meningen sterk verdeeld. Toch ziet 26% het als de taak van de mantelzorgvervoelt die het meeste doet.

Verwachting dat formele zorg alleen beschikbaar is voor zorgvragers zonder mantelzorgvervoelt

Meer mensen zullen in de toekomst zorg nodig hebben, terwijl er nu al een tekort aan zorgpersoneel is. Wat verwachten de respondenten voor de komende jaren? Op deze vraag met meerdere antwoordmogelijkheden zegt 51% de verwachting te hebben dat men alleen nog hulp van zorgprofessionals krijgt als er geen mantelzorgers zijn. Ook is er hoop dat andere manieren van wonen de zorg efficiënter gaat maken (44%). Ongeveer één op de drie mantelzorgers denkt ook dat veel zorgpersoneel uit het buitenland zal worden aangetrokken. Eén op de vijf mantelzorgers gelooft dat burgers in de toekomst meer voor elkaar gaan zorgen.

Bij het antwoord "anders" was het mogelijk een toelichting te geven, wat 78 respondenten daadwerkelijk hebben gedaan. Hieruit blijkt dat de zorgen groot zijn. Geen enkele respondent is hoopvol gestemd.

Enkele citaten

Ik verwacht dat de regering doorzet met deze op niets uitlopende weg. Wat zou helpen is wooninitiatieven toejuichen en faciliteren. Nu is dat alleen weggelegd voor de rijkere.

De overheid trekt zich steeds meer terug uit de maatschappij. Ik vrees de toekomst als ik hulpbehoevend word.

Ik ben zelf 71 en zelf zorgbehoevend maar zorg voor mijn thuiswonende zoon (40). Zie er tegenop als ik nog ouder word. Hoe gaat dat?

Ik verwacht dat de hulpbehoevende vaker aan het lot worden overgelaten want familie en vrienden hebben het te druk met hun eigen leven of zijn zelf hulpbehoevend. Mensen zullen worden gedwongen om te helpen want er is niet genoeg professionele hulp.

Ik heb zelf een kind dat 24/7 zorg nodig heeft. Ik maak mij heel veel zorgen over de toekomst. Hoe houd ik mijn pgb team stabiel en hoe moet ik naast deze zorg ook nog voor mijn ouder wordende familieleden zorgen?

Ik zorg voor iemand met een verstandelijke beperking en hoop nog steeds iemand te vinden die het over kan nemen.

Twee derde mantelzorgers voelt zich gewaardeerd door niet meehelpende familieleden

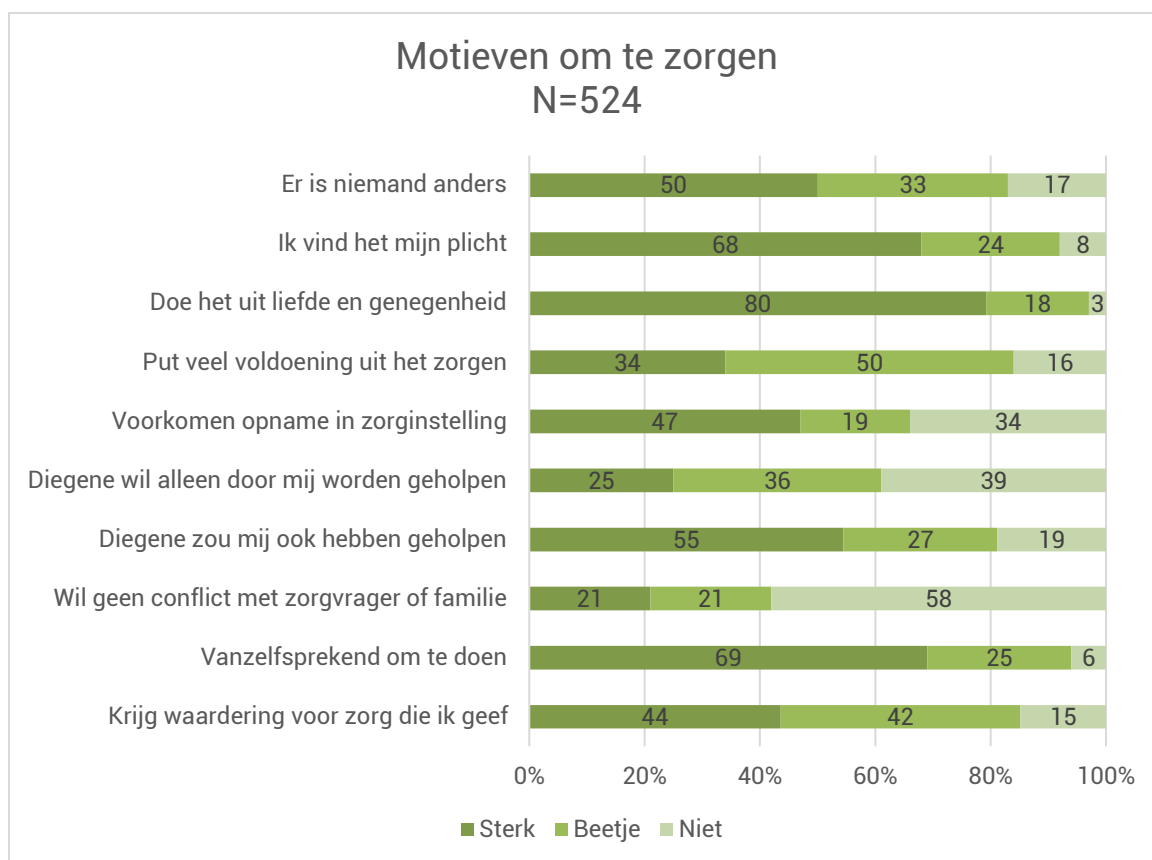
Mantelzorgers zijn gevraagd om op de stellingen hun mening te geven van helemaal mee eens naar helemaal mee oneens. Het hoogste percentage (66%) is het (helemaal) eens met de stelling dat familieleden die niet meehelpten, wel waarderen wat de mantelzorger doet. Ook is 61% het (helemaal) oneens met de stelling dat het gemakkelijker is hulp te vragen aan familie of vrienden dan aan zorgmedewerkers. Mogelijk hangt dit samen met het feit dat 56% maar weinig mensen kent die zouden kunnen meehelpten en dat 52% het (helemaal) eens is met de stelling dat mensen om hen heen het zo druk hebben, dat ze niet kunnen meehelpten. De vijfde en laatste in de top vijf van hoogste percentages is dat 50% het (helemaal) eens is met de stelling dat andere familieleden of vrienden die zouden kunnen helpen te ver weg wonen.

	Helemaal mee eens	Mee eens	Neutraal	Mee oneens	Helemaal mee oneens
Ik durf andere familieleden en vrienden niet te vragen te helpen	10%	19%	31%	25%	15%
Ik ken weinig mensen die zouden kunnen meehelpten	23%	33%	20%	18%	6%
Ik heb eigenlijk liever niet dat andere familieleden helpen	7%	14%	29%	30%	19%
Mensen om mij heen hebben het zo druk, dat ze niet kunnen meehelpten	18%	34%	28%	15%	5%
Andere familieleden of vrienden die zouden kunnen helpen wonen zo ver weg, dat ze niet kunnen helpen	21%	29%	23%	20%	6%
Familieleden die niet meehelpten, waarderen wel wat ik doe als mantelzorger	26%	40%	23%	6%	6%
Ik heb liever dat degene die zorg nodig heeft die zorg krijgt van familieleden of vrienden, dan van een zorgmedewerker	5%	15%	28%	39%	13%
Ik vind het gemakkelijker hulp te vragen aan familie of vrienden dan aan zorgmedewerkers	2%	11%	26%	46%	15%
Voor degene die zorg nodig heeft, is het beter om door een zorgmedewerker te worden verzorgd dan door familie of vrienden	14%	23%	32%	24%	7%
Degene die zorg nodig heeft, kan erop rekenen dat familie of vrienden helpen als dat nodig is	11%	36%	25%	20%	8%
Pas als alle andere mogelijkheden benut zijn, zou ik een zorgmedewerker inschakelen	7%	24%	17%	34%	19%

Sterkste motief is het zorgen uit liefde en genegenheid

Aan de mantelzorgers zijn een aantal motieven voorgelegd. Motieven die een rol kunnen spelen in waarom je zorgt voor de ander. Het sterkste motief blijkt te zijn het zorgen vanuit liefde en genegenheid (80% sterk), gevolgd door de vanzelfsprekendheid om te zorgen voor de naaste (69% sterk) alsmede plichtsbesef (68% sterk). De motieven die het minst een rol spelen zijn het vermijden

van een conflict met de naaste of familieleden (58% niet) en dat de naaste alleen door de respondent wil worden geholpen (39% niet). Overigens geeft een kwart van de mantelzorgers aan dat het laatst genoemde motief juist wel sterk meespeelt.

Twee derde mantelzorgers heeft met de naaste gesprek gehad over het levenseinde

De keuzes en wensen rondom het levenseinde van de zorgvrager is bij 67% van de mantelzorgers onderwerp van gesprek geweest tussen beiden. Daarnaast zegt dat 5% dit niet met de respondenten zelf, maar met een mede-mantelzorger is besproken en nog eens 5% dat dit tussen zorgvrager en zorgprofessional is besproken. Met de overige 23% is er voor zover de respondent weet niet gesproken over het levenseinde. De drie belangrijkste redenen die hiervoor worden gegeven zijn allereerst onwil van de zorgvrager om dit te bespreken (35%), dat het levenseinde nog ver weg lijkt te liggen (30%) en dat de mantelzorger het een lastig onderwerp vindt om dit te bespreken (21%). Men kon overigens meerdere redenen aangeven op deze vraag.

Kenmerken respondenten en hun zorgvragers

De meeste respondenten (46%) geven aan te zorgen voor hun partner en 28% zorgt voor een (schoon)ouder. De overige 26% zorgt voor kind, broer of zus, kennis of vriend en buurman of buurvrouw. De mantelzorgers zelf zijn gemiddeld jonger dan de zorgvragers, namelijk 41% van de respondenten is 70 jaar of ouder terwijl ruim twee derde (70%) van de zorgvragers in die leeftijdscategorie valt. Bijna een kwart (24%) van de zorgvragers is woonachtig in een zorginstelling of beschermde woonvorm. De overige 76% is thuiswonend.

Hulpnetwerk naar kenmerken zorgvrager en zorgrelatie

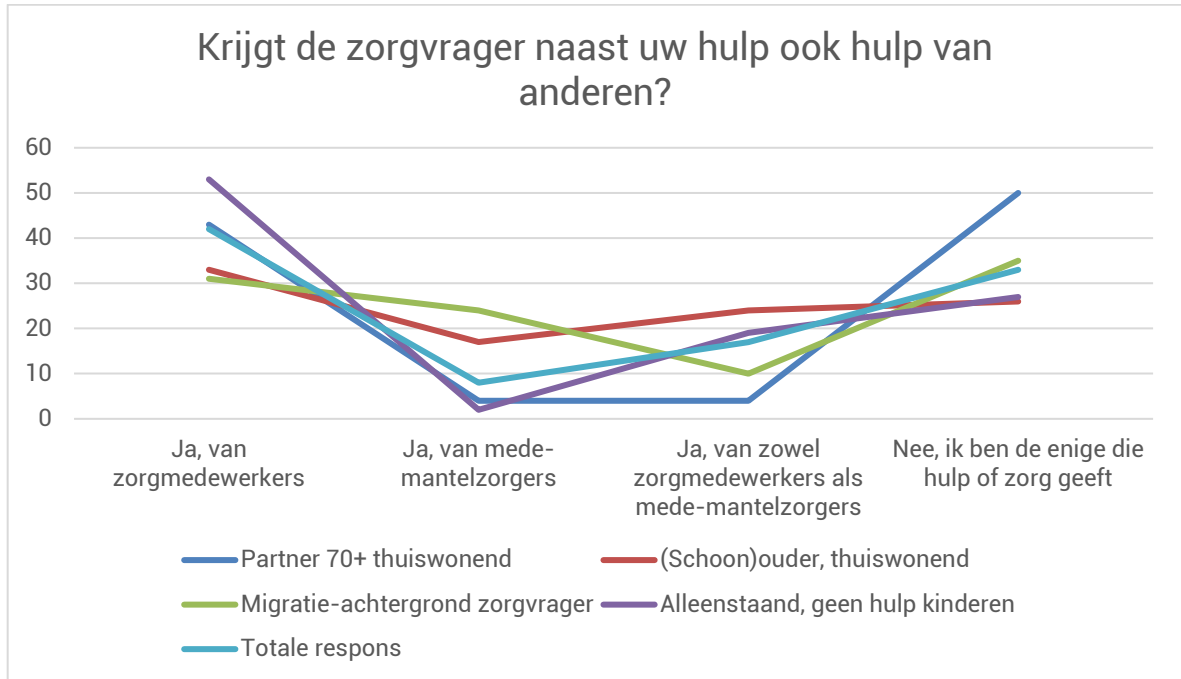
In de resultaten van deze meting van Mantelzorg voor en door ouderen zijn een aantal groepen te onderscheiden:

1. Mantelzorgers die zorgen voor hun partner die 70 jaar of ouder is en thuiswonend, dus niet woonachtig in een instelling of beschermde woonvorm (N=155)
2. Mantelzorgers die zorgen voor hun (schoon)ouder die thuiswonend is, dus niet woonachtig in een instelling of beschermde woonvorm (N=120)
3. Mantelzorgers die zorgen voor een naaste met een migratie-achtergrond (N=51)
4. Mantelzorgers die zorgen voor een naaste die alleenstaand is en geen (hulp van) kinderen heeft (N=59)

Voor elke groep bekijken wij in welk opzicht de resultaten met betrekking tot het hulpnetwerk afwijken van de gehele resultaten.

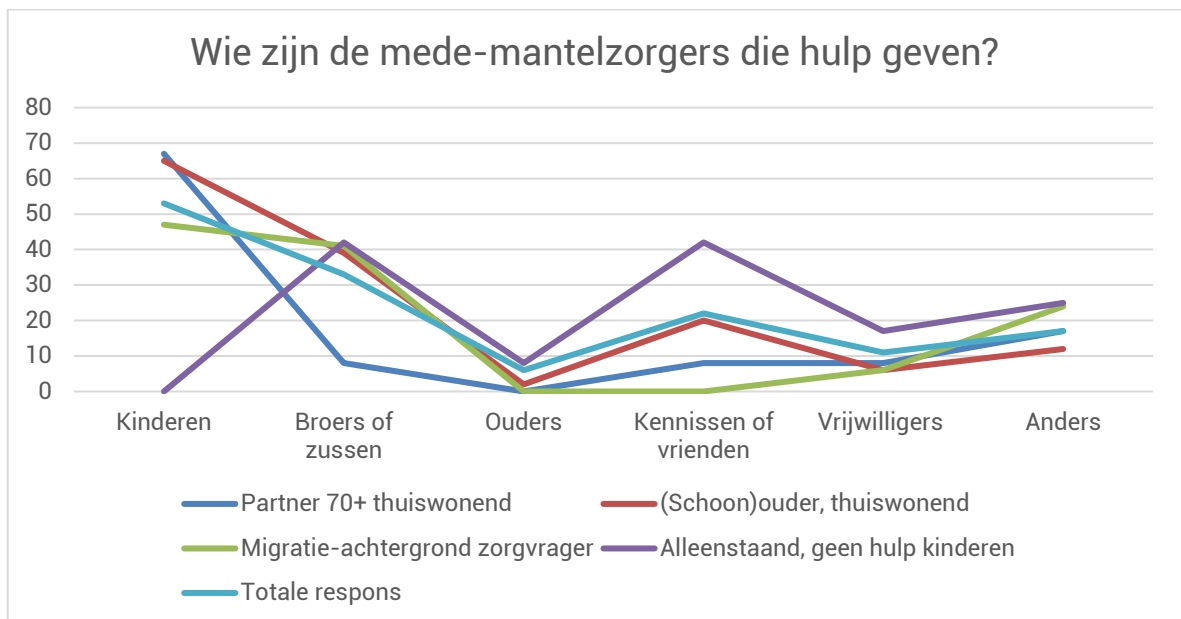
Partner is vaker de enige die zorg geeft

Op de vraag of er naast de hulp die de respondent geeft ook andere helpers zijn, zijn duidelijk verschillen te zien. Mantelzorgers van alleenstaanden geven vaker aan dat er zorgmedewerkers bij de zorgsituatie zijn betrokken, terwijl partners van zorgvragers zich vaak de enige zijn die hulp of zorg geeft. De mantelzorgers van alleenstaanden geven in de vragenlijst ook vaker aan dat de zorgvrager woonachtig is in een zorginstelling of beschermde woonvorm. De zorg voor (schoon)ouder lijkt het meest te worden gedeeld met mede-mantelzorgers, al dan niet met hulp van zorgmedewerkers. Mantelzorgers van een zorgvrager met een migratie-achtergrond zorgen in vergelijking met de overige groepen vaker informeel met mede-mantelzorgers.

Kinderen van zorgvrager veelal (mede)mantelzorger

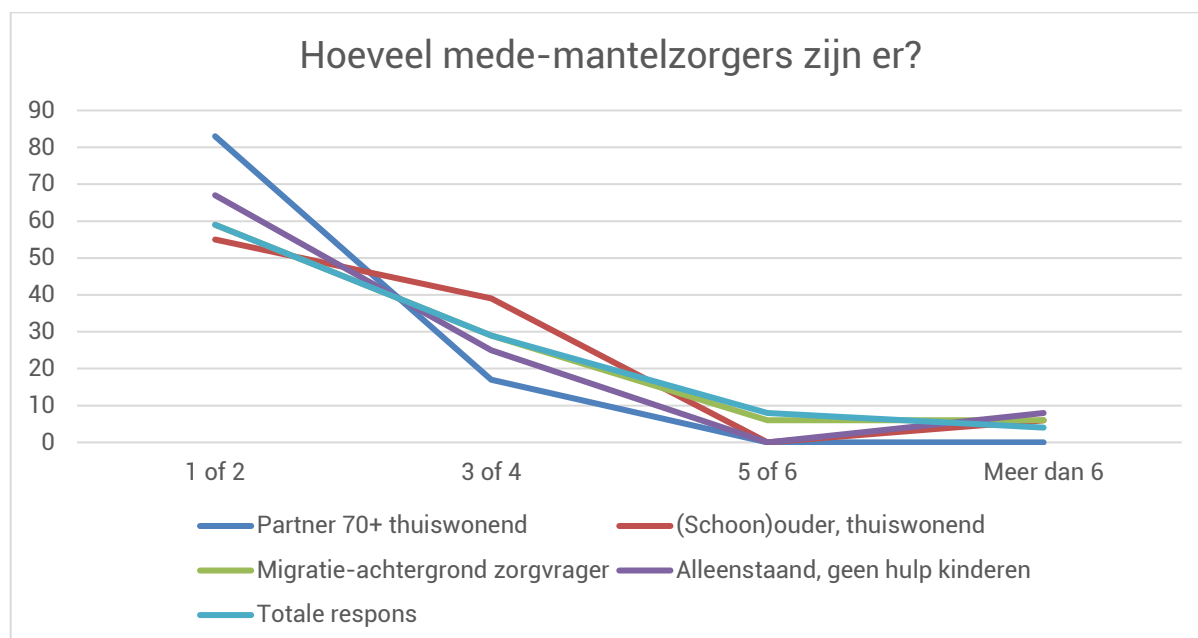
Zoals eerder gezegd deelt een kwart van de respondenten de zorg met mede-mantelzorgers. Dit zijn vaak de kinderen van de zorgvrager. Alleenstaanden die geen hulp van kinderen ontvangen, worden vooral broers, zussen, vrienden of kennissen geholpen. De groep ouders van de zorgvrager die meehelpt is klein. Niet zo vreemd vanwege de gemiddelde hoge leeftijd van de zorgvragers.

Partners hulpbehoevende ouderen hebben het kleinste hulpnetwerk

Partners van hulpbehoevende 70-plussers zijn in vergelijking met de andere groepen het vaakst de enige mantelzorger in de zorgsituatie. Zijn er wel mede-mantelzorgers, dan blijkt ook dat deze groep relatief het kleinste informele hulpnetwerk te hebben. Overigens zijn de aantallen respondenten per groep bij deze vraag klein.

Partners hulpbehoevende thuiswonende oudere ambivalent uitbreiden netwerk

Ondanks dat mantelzorgers van een hulpbehoevende partner ouder dan 70 jaar vaak een klein hulpnetwerk hebben, staan ze van de vier groepen het minst positief tegenover uitbreiding van het netwerk. Mogelijk omdat ze als samenwonend paar het samen willen zien te redden en extra hulp zien als een inbreuk op de privacy thuis. Weinig respondenten zijn pertinent tegen het uitbreiden van het hulpnetwerk. De groep die relatief het meest "nee, zeker niet" antwoordt op de vraag of men de zorg met meer personen zou willen delen zijn met 6% de mantelzorgers van zorgvragers met een migratie-achtergrond.

